

1. stupeň

Výstupy pracovní skupiny zaměřené na výuku na 1. stupni – a to především na český jazyk

Pracovní skupina (PS) zaměřená na začlenění žáků s odlišným mateřským jazykem do výuky českého jazyka v rámci běžného vyučování v běžné základní škole byla tvořena pedagožkami na 1. stupni ZŠ se zkušenostmi s výukou žáků s OMJ, odbornými pracovníci ze sdružení META a lektorkami češtiny jako cizího jazyka, které se pravidelně scházely a diskutovaly překážky a možnosti zapojení těchto žáků do výuky. Zároveň začaly vznikat v rámci těchto PS i výukové materiály, na základě kterých se definovaly obecnější principy zapojování a výuky těchto žáků. Jejich ukázky jsou součástí výstupu a budou během příštího školního roku (2012/2013) dále rozpracovány.

Text je rozdělen na dvě části

- první obsahuje kontrast a vzájemnou inspiraci pojetí výuky (nejen) češtiny ve škole a češtiny jako cizího jazyka a možnosti začlenění žáka s OMJ
- druhou část tvoří příloha Tabulky rozdílů v učení češtiny českých žáků a žáků s OMJ, které může učitel stále používat, aby mohl s těmito odlišnostmi pracovat Další část výstupu tvoří zvláštní dokument se zkušenostmi a tipy Co dělat v prvních týdnech, když k nám žák s OMJ přijde.

Pracovní skupiny se aktivně účastnily: Světlana Bělecká, Lenka Bičíšřová, Milena Doležalová, Alexandra Khodlová, Radka Kolářová, Barbora Nosálová, Barbara Storčová, Kristýna Titěřová

Výstup zpracovala: Barbora Nosálová

Tato aktivita projektu Program na podporu pedagogických pracovníků při práci s žáky-cizinci byla spolufinancována z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí a realizovalo jí sdružení META o.s. – sdružení pro příležitosti mladých migrantů.

...META*

Inkluzivní škola.cz

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

Obsah

Když nám do třídy přijde žák cizinec, žák s odlišným mateřským jazykem než je čeština.....	2
Čeština	3
Na úvod po příchodu.....	5
Tipy do výuky	5
Zařazení žáka s OMJ do výuky – co pomáhá.....	5
Příloha – Tabulky – odlišný pohled na jazykové učivo	7
SLOVNÍ DRUHY	7
VYJMENOVANÁ SLOVA.....	9
RODY	11
ČÍSLO	12
PÁDY	13
Když nám do třídy přijde žák cizinec, žák s odlišným mateřským jazykem než je čeština...	

„Ale to záleží, jestli je Slovan nebo jestli mluví čínsky...“ „ A jiné to bude, když umí psát latinkou a když neumí třeba psát vůbec...“ „ A taky hraje roli, jestli už umí jiný cizí jazyk. Já jsem měla Rusa a ten už uměl anglicky, takže psal latinkou a taky se už uměl cizí jazyk učit...“ „Ale když umí slovanský jazyk, tak už chápou ty pády...“ „ No ale taky záleží, jestli se chtějí

učit, jestli na to mají, když je od přírody truhlík, tak s tím stejně nikdo nic nenadělá...“ „ A když jsou nadaní, tak se to stejně sami někde doučí...“ „ Ono je to strašně individuální...“

Je a není... Přestože každý žák s OMJ postupuje jinak a má jinou výchozí pozici, mají všichni žáci s OMJ v osvojování češtiny hodně společného a taky mají hodně společného při vnímání učiva ve škole, pokud je srovnáme s českými dětmi. Jednotlivci si mohou být různě blíž nebo dál bez ohledu na mateřský jazyk, ovšem z hlediska češtiny mají děti s OMJ víc společného mezi sebou než s dětmi Čechy, alespoň ve výchozí pozici... Zároveň mají mnoho společného všichni dohromady – a to nejen lidsky, ale i v tom, že chtějí ve škole uspět, postupovat, být chváleni, mít dobré známky a především rozumět tomu, co se učí, tomu, co se po nich chce a dobře se bavit i pracovat. Společné mají i to, že mají společného učitele, a to jsme my. Kdybychom dokázali vždy mít naprosto individuální přístup, zdroje, které sednou přímo „na hrnec“ a bystrého tvůrčího ducha připraveného 24 hodin denně k akci a navíc intuici, která by nás vedla neomylně k jádru věci a směrem k cíli, možná bychom pak nepotřebovali rady ani pomoci. Ale protože to vyučování nejde vždy tak hladce a jednoduše, je dobré a inspirativní sdílet zkušenosti s ostatními, kteří již zažili různé situace s žáky s OMJ a pokusili se je nějak zvládnout a ... ono to mnohdy vyšlo!

Čeština

Když učíme češtinu, měli bychom se zkusit jen tak sami pro sebe zamyslet, co to vlastně ta čeština je... Zkuste si tak minutu dvě... Co Vás napadne, když se řekne „čeština“ ...

Většinou nás napadnou různé věci: mateřský jazyk, pravopis, pády, těžký jazyk, škola, krásná literatura, komunikace, dorozumívání, bohatý krásný jazyk, slovanský jazyk atd. atd. Je na tom vidět, že češtinu vnímáme z různých úhlů pohledu a ty všechny se pak ve vyučování projevují – můžeme je rozdělit do několika skupin:

- vnitřní struktura jazyka (pravopis, pády,...)
- účel, k čemu jazyk je (nástroj komunikace, literatura,...)
- definice (mateřský jazyk, slovanský jazyk,...)
- osobní vztah (bohatý jazyk, těžký jazyk,...) – tady vypíchnout, že svým postojem k jazyku lektor ovlivňuje to, jak se to žáci pak učí (když říkám, že to je těžké, žák to pak vnímá jako těžké...)
- předmět výuky a osvojování – vyučovací předmět ve škole, Češi se učí odmala mluvit, cizinci se učí češtinu jako cizí jazyk

Nejdůležitější pro nás je účel

- nástroj komunikace mezi lidmi, prostředek přežití ve společnosti, tvorba literárních uměleckých textů

a potom struktura ve službách účelu (komunikace a literatury)

- systém jazykových prostředků
- a samozřejmě, jak to předávat, dávkovat, transformovat a hledat, co je důležité předmět učení → didaktická mutace (transformace???)

Vyučovací předmět český jazyk je tradičně pojímán

- na prvním místě a především jako výuka popisu jazyka – určování slovních druhů, mluvnických kategorií, poznávání větných členů, tvorba větných schémat
- na druhém místě jako výuka pravopisu
- na třetím místě jako slohová výchova – především tvorba a analýza textů na základě nauky o funkčních stylech (odborný, prostě sdělovací – charakteristika, popis, vyprávění atd.)
- na neposledním místě jako výuka literatury – oddělená od výuky českého jazyka

V češtině pro cizince (zvláště pokud jde o češtinu jako druhý jazyk) se klade důraz

- na prvním místě na dorozumění a komunikaci
- na druhém místě na slovní zásobu
- na třetím místě na správné formy slov a větných struktur

Hierarchií priorit v češtině pro cizince by se měla inspirovat i výuka českého jazyka pro Čechy - **na 1. místě je komunikace – sdělování a porozumění.**

„To mě děsí, abychom je nenaučily nachomýtnout se a slepýše na úkor děkuju a dobrý den, já bych je zasvětila do té normální dětské komunikace a třeba do pojď sem, sedni si...“

Výuka pro Čechy i žáky s OMJ

- by měla být **praktická**,
- by se měla týkat **konkrétních komunikačních situací** a **jazyková výuka by měla být spojená s výukou slohovou a komunikační.**

Např. strukturu věty (tj. větné členy) můžeme ukazovat a vykládat na textech reálných a praktických, žáci v tom pak vidí smysl, lépe pracují i chápou.

Podrobněji o češtině jako cizím jazyku (ČJCJ), o jiném úhlu pohledu na češtinu např. na těchto odkazech:

To nejzákladnější o výuce ČJCJ – hlavní myšlenky a premisy

<http://www.inkluzivniskola.cz/cestina-jazyk-komunikace/charakteristika-cjci> Jak se cizinci učí česky – náhled

<http://www.inkluzivniskola.cz/cestina/jak-se-cizinci-uci-cesky> Příklady, jak učit cizince česky

<http://www.inkluzivniskola.cz/cestina-jazyk-komunikace/prezentovani-cjci-konkretnipriklady>

Učebnice a online odkazy

<http://www.inkluzivniskola.cz/cestina-jazyk-komunikace/ucebnice-online-odkazy>

Na úvod po příchodu

Tipy do výuky

- nechávat hodně mluvit – podporovat kontakty – skupinová práce, nenechávat je sedět spolu s dětmi ze stejné národnosti
- hodně číst nahlas před třídou – „*všichni mu drží palce, pak se kolikrát ozve potlesk, takže jim to rozhodně neublíží, dítě to unese (vycítíme, pokud by to neuneslo)*“.
- můžeme začít samostatně s češtinou pro cizince a postupně aktivity propojovat – viz dále
- viz také příloha Co dělat v prvních týdnech, když k nám žák s OMJ přijde.
- materiály – nejlepší je mít speciálně připravené materiály, a to praktické, aby se to dalo ihned použít, aby to žák s OMJ mohl hned použít v kontextu školy – „*jednoduchá věta o dvou slovech dělá zázrak*“ – aby měli pocit, že zapadají (zpracováváme právě téma škola, objeví se brzy na inkluzivniskola.cz)

Víte, že není pravda, že Češi jsou vždy v češtině lepší než cizinci? Například vizuální podoba slov je pro žáky s OMJ mnohdy zažitá jako celek s významem a zvukovou stránkou slova (jako heslo ze slovníku), a tedy méně chybují v pravopisu v kořeni slova než české děti. Dobře to vidíme na vyjmenovaných slovech a jim příbuzných – Češi si totiž slova různě spojují a pak i chybně odůvodňují, a to je pak zavede k nesprávnému výsledku. Oproti tomu cizinci mívají problém s koncovkami – a tam jim může pomoci tabulka, vzory – a tedy analogie.

Zařazení žáka s OMJ do výuky – co pomáhá

1. Totéž jinak

– tento princip je založen na tom, že pracují všichni společně, celá třída má stejné téma, příp. stejný text, ale různí žáci mají různé úkoly – v našem případě má žák s OMJ jiný úkol než čeští žáci redukce

- úkolu (např. všichni vymýšlejí 5 vět, žák s OMJ jen 2 věty / všichni píšou diktát, žáci s OMJ jen některá slova nebo mají diktát předem napsaný a podtrhávají, co znají, nebo podle poslechu doplňují hlásky, délku /znaménka, slabiky, slova,...) □ délky cvičení
- učiva (např. u tématu vyjmenovaná slova po B se učí pouze *být, bydlet, byt, nábytek, dobytek, kobylna a býk*)

samostatná příprava předem – dostanou materiál nebo např. klíčová slova tématu předem domů a můžou se na to podívat/připravit, příp. to probát v družině nebo na doučování pozor: nevýhoda tohoto postupu je, že je trochu nefér vůči žákům s OMJ v tom smyslu, že se mají na hodiny biflovat předem / výhodou je, že pak můžou pracovat s celou skupinou

odlišná výzva, myšlenková aktivita na stejném materiálu, textu, úkolu

Např. slovní zásoba vs. pravopis – vyjmenovaná slova

Materiál jsou slova + obrázky a obrázky bez slov, úkol pro všechny je přiřadit či z paměti říct, co je na obrázku. Žák s omezenou slovní zásobou zná slovo „slepýš“ (a možná žádná další označení hada) a pro Čecha je to had, nebo užovka nebo ledacos, ale musí přijít na to, že to je konkrétně „slepýš“, vyžaduje to tedy trochu jinou myšlenkovou aktivitu.

odlišný úkol ve stejném tématu, ale s jiným materiálem

např. skloňování či časování

Žáci Češi určují ve cvičení mluvnické kategorie u podstatných jmen nebo sloves: cíl je popis češtiny. Žák s OMJ má zadána známá i nová slovíčka a učí se je (může v kontextu i bez – třeba jen v tabulce jako drill) skloňovat a časovat: cíl je naučit se správné tvary.

K zadávání takových úkolů je třeba si uvědomit odlišnost toho, jak vnímají gramatické učivo čeští žáci a jak žáci, pro které je čeština cizí jazyk – viz příloha Tabulky.

2. Pomoc se slovní zásobou dávat příklady k výkladu, příklady k zadání (potom na 90 % porozumí)

„Když mluvím o základní skladební dvojici, hned ji ukážu na větě Velký žák sedí v první lavici. Nebo Učitelka stojí před tabulí... Když chci, aby žáci ve cvičení doplnili i nebo y na prvních dvou příkladech ze cvičení to ukážu. Když dávám test, vždy kromě zadání uvedu jeden příklad, jak to má vypadat... Proč to všechno? Usnadní to porozumění a oběma – žáku i učiteli – to pomůže. My jako učitelé bychom měli co nejdříve pomáhat tomu, aby žák pochopil a porozuměl...“

zvláště klíčová slova

„K výkladovému textu i ke slovnímu výkladu dáme žáku s OMJ zvláště klíčová slova či klíčové pojmy, a ty buď přímo vysvětlíme (jde-li o pojmy či názvosloví), nebo si je žák najde ve slovníku (jde-li o běžná slova). A celkově jako hlavní dovednost učíme a podporujeme vyhledávání klíčových slov a práci s nimi.“

práce se slovníkem

„Žáku s OMJ dovolíme, ba přímo nařídíme pracovat se slovníkem – jde přece o rozvoj slovní zásoby a o to, aby se co nejdříve dorozuměl.“

3. Žák s OMJ jako inspirace pro práci s celou třídou neboli čeština pro cizince jako úhel pohledu na češtinu slouží celé třídě

Čeština slouží především ke komunikaci, český jazyk je nástroj dorozumění a jeho gramatika je tedy ve službách komunikace a vzájemného porozumění. Pokud učíme cizince gramatiku, učíme ji proto, aby se uměl správně vyjadřovat v určitých situacích – a proto se objevuje vždy v kontextu... A nemělo by to tak být pro všechny?

Gramatiku učíme i procvičujeme na známé a běžné slovní zásobě (raději to, co nás obklopuje, než sýpky plné chrp) „Já dětem něco vysvětlím, pak otevřu učebnici a tam jsou takový příklady v těch cvičeních, že jim to akorát zamotá hlavu.“

Víte, že když se díváme na češtinu jako na cizí jazyk objeví se nám souvislosti a zákonitosti, které jsou rodilému mluvčímu skryté? A že tyto zákonitosti či vysvětlení mohou pomoci slabším žákům? A že mohou rozvíjet myšlení a celkové pochopení jazyka u nadaných žáků?

Příloha – Tabulky – odlišný pohled na jazykové učivo

SLOVNÍ DRUHY

Cíl učiva o slovních druzích – kategorizace: veškerá slovní zásoba se dá rozřadit do kategorií, šuplíků, přihrádek – především podle významu, ale také podle formy; každé slovo se dá někam zařadit	
Pro Čechy i pro žáky s OMJ je existence kategorie slovních druhů ve chvíli výkladu nová a to, že všechna slova ze slovní zásoby můžeme vložit do nějakého šuplíku podle určité kategorie, je taky nové.	
Začínáme ve 2. třídě – podst. jména, přídavná jména, slovesa Celý 1. stupeň se prohlubuje učivo – cíl: poznat, roztřídit	
Češi poznají slovní druh pomocí otázky a věcného významu.	Žáci s OMJ poznají slovní druh podle věcného významu, kontextu ve větě nebo konce slova (zakončení je pro žáky s OMJ hledisko podstatné – viz zásady češtiny pro cizince - , ale samozřejmě není hledisko jediné, protože např. koncovka –í, může být u slov jako cizí i náměstí i pálí; pak je důležitý právě kontext i znalost slovní zásoby)
„Češi rozumí, když se řekne“ lev“, hned si to představí a umí to pak zařadit.“ Češi (hlavně právě děti na 1. stupni) rozřazují slova na základě znalosti významu slov.	„Žáci s OMJ nemají stejnou slovní zásobu jako Češi, pokud žák s OMJ nemá tu slovní zásobu, která je v učebnici, nezná to slovo, nepozná nic...“ Žáci s OMJ se potřebují slovní druhy učit na známé slovní zásobě (stejně jako Češi – pro ty je ale známých slov mnohem více...) - lze použít slovní zásobu z prvouky a využít propojení oblastí běžného dětského života – škola, rodina, jídlo, hry...

Jak na slovní druhy

Ze začátku učit jen podstatné jméno a sloveso; přehled všech slovních druhů jen pro přehled, seznámení se systémem.

Můžeme se inspirovat z výuky z cizích jazyků - rovnou představujeme každý slovní druh jinou barvou (červená podst. jm., modrá slovesa) - lze nahradit symboly, tj. PJ mají čtvereček, slovesa trojúhelník, příslovce kolečko;

Tip: lze skládat věty jako čtvereček a trojúhelník, úkol: naplnit větnou strukturu typu čtvereček čtvereček trojúhelník kolečko.

Příklad, jak pracovat Materiál, který odpovídá tabulce a požadavku konkrétnosti

Tabulka s větami – materiál kolektivu PS

Věty typu „jaké kdo/co dělá jak“ – v tabulce ve čtverečkách

NOVÉ	AUTO	JEDE	RYCHLE
STARÝ	PÁN	CHODÍ	POMALU
TLUSTÝ	KUCHAŘ	VAŘÍ	DOBŘE
MALÝ	PES	ŠTĚKÁ	POTICHU
VESELÝ	KLAUN	ZPÍVÁ	NAHLAS
MALÉ	MIMINKO	SPÍ	DLOUHO
CHYTRÁ	HOLKA	POČÍTÁ	SPRÁVNĚ
MLADÝ	SMRK	ROSTE	KŘIVĚ
CELÁ	TŘÍDA	ČTE	POTICHU
BÍLÁ	KOČKA	SKÁČE	VYSOKO

Postup práce:

Dostanou věty vcelku

Ověříme porozumění – obrázek, pantomima,...

Vybarví podle instrukce učitele (mechanicky „první sloupec modře, druhý červeně, třetí zeleně, čtvrtý fialově“) Vydedukují slovní druhy

Rozstříhají tabulku na čtverečky

Mechanicky dávají na hromadu podle barev

Když mají barevné hromádky, hrajeme chapačku

Znova složí věty nebo dvojice

Vytvoří si další slova

Aktivita Vlášek („vystupují podstatná jména...“)

Tip: kromě toho, že žáci pochopí zařazování slov „do šuplíků“, tj. systém slovních druhů, mohou si na cvičení při skládání do dvojic/vět také uvědomit, že ne ke každému PJ se hodí každé PŘ – tj. mimovolně se učí také koncovky přídavných jmen podle rodů

Materiály z učebnic češtiny pro cizince

V žádných materiálech ČJCJ (např. od N. Gjurové, v Dominu, v Česky vesele a hezky, od L. Holé nebo v Česky v Česku) se přímo nevyskytuje výklad slovních druhů ani třídění – tedy cvičení typu rozřadte slova podle slovních druhů.

V materiálech pro pokročilé se objevuje v souvislosti se slovtvorbou – pomalý x pomalu, rád x radost.

ALE

V postupu při učení a ve všech učebnicích se používá posloupnost

Co to je? Kdo to je? – tj. slovní zásoba podstatných jmen

Co dělá? – slovesa

Jaký/á/é? – přídavná jména

Kde? – příslovce + předložky

Číslo – číslovky

Já, ty, on.... + ten, ta to + co, kdo, kde + můj, tvůj, váš – zájmena

Spojka a

Tj. materiál pro výuku češtiny jako cizího jazyka se dá snadno použít a jen k tomu přidat pojmenování slovních druhů a cvičení na třídění slovní zásoby.

VYJMENOVANÁ SLOVA

Cíl učiva: Jsou to slova, která mají po obojetné souhlásce ypsilon v kořeni, tj. je podstatné učít ta slova, která se používají.

Obohacení slovní zásoby, pravopisné a slovtvorné učivo.

<p>Čeští žáci obvykle</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. se učí nejprve slovo tvorbou a stavbu slova 2. potom nazpaměť soubor vyjmenovaných slov jako básničku 3. nakonec trénují pomocí chytáků. 	<p>ŽOMJ si pravopis fixují jako správnou formu slova, jako celek – podobně jako my v cizích jazycích.</p> <p>Slovo tvorbou + vyjmenovaná slova a ŽOMJ – i když by uměl rozložit slovo (např. nesmyslný) na morfémy (vypreparovat kořen; např. nesmyslný – kořen mysl), nemusí pak rozumět tomu, že ten kořen (mysl) je stejný jako v příslušném vyjm. slovu (myslet), dále např. spojení myslet – průmysl; obyčej – neobyčejný (<i>zároveň v tomto případě právě možná mechanicky lépe než Češi, kteří jsou významem zatíženi...</i>)</p> <p>.</p> <p>ŽOMJ – zvláště ze začátku – mají všechna slova mechanicky spojená, nemůžeme počítat s tím, že příbuznost slova odhalí věcným významem (všechno je pro ně významově spojené asi jako pro Čechy myslet a myslivec) .</p> <p>Jakékoli slovo může být pro ŽOMJ neznámá slovní zásoba.</p>
---	---

Jak na vyjmenovaná slova

Učíme slova

- ve skupinách
 1. nejprve skupinu jen s ypsilonem,
 2. potom skupinu jen s měkkým (slova s měkkým i jsou pro ně vlastně taky „vyjmenovaná“, „v podstatě všechna slova jsou pro ně „vyjmenovaná“).
- stejně, jako se učíme cizí jazyky – psaná podoba je součástí znalosti slova – spojení význam + zvuk + písmo.

Jaká slova učit?

Nová vyjmenovaná slova současnosti - je třeba vytvořit vyjmenovaná slova, skupinu domácích slov s ypsilonem v kořeni, která se v současnosti používají.

U úplných začátečníků (především) učíme pouze slova praktická a hodně používaná a že je spíš učíme I slova příbuzná, která se hodně používají a klidně vynecháme tvar “vyjmenovaného slova a učíme rovnou příbuzné - např. místo obyčej → obyčejný.

Vynecháváme archaismy a málo používaná slova.

Pokud je vymeňované slovo sloveso, tak rovnou učíme časovat a používat (např. myslet – časování + vyjádření názoru “*myslím si, že*”).

RODY

<p>Cíl: Všechna podstatná jména, přídavná jména a některá zájmena a číslovky můžeme rozdělit do 3 (4) skupin – mužský (živ. a neživ.), ženský, střední rod.</p> <p>Rod je kategorie gramatická, nikoli přirozená, rozdělení slov podle rodů slouží především ke kategorizaci koncovek, jak podstatných jmen nebo zájmen, tak dalších slov, která se jimi řídí (přídavná jména, číslovky či některé tvary sloves atd.). Slovo s významem „mladý“ ve spojení se slovem žena má koncovku -á: mladá žena. Protože slovo žena je ženského rodu, má ve 4. pádě – tedy ve spojení např. se slovesem vidím – koncovku -u a přídavné jméno pak koncovku -ou: vidím mladou ženu. Tento gramatický postup souvisí právě s kategorií rodu.</p>	
<p>Čeští žáci: úspěšnost v tomto učivu je v podstatě stoprocentní, není to těžké učivo. - pouze u rozlišení mužského životného a neživotného</p>	<p>Žáci s OMJ : musí si sami vytvořit systém... Tip: gramatické tabulky si mohou tvořit sami postupně</p>
<p>Jak na to jdou Češi: Pomocí jazykového citu a užití zájmen ten, ta, to.</p>	<p>Jak na to jdou žáci s OMJ: podle zakončení (konsonant = 90 % mužský rod, a = ženský rod, ...) syntagmaticky, ve spojení (ten - jeden malý moderní - dům) Při výuce používáme tzv. princip parcelace – slovní zásobu přidáváme postupně na začátku prezentace gramatiky použijeme taková slova, která se zařadí jednoduše, a</p>
	<p>další typy přidáváme postupně od jednoduššího k nejsložitějšímu – na začátku nemluvíme o předsedovi, ale jen o ženě (nebo vodě, třídě, škole...).</p>

Jak na rody Propojení, aktivity:

skupinová práce: třídění, hromádky slov – POZOR: je třeba zohlednit žáky s OMJ a Čechy v zadání – rychlost, množství, role ve skupině.

Veškerou slovní zásobu by si žáci s OMJ měli třídit do rodů – potřebují to pro zvládnutí správného tvarosloví.

V učebnicích češtiny pro cizince. Např. **S. Škodová Domino** je mnoho cvičení a trénink pomocí různých aktivit vedoucí právě k osvojování rodů pro děti z 1. stupně.

Příklad tabulky, do které si mohou žáci doplňovat

Ten (můj)	ta (moje)	To (moje)
- souhlásky (h,ch,k,r,...ž,š,č,...)	- a -e	-o

Příklad doplněné tabulky

TEN / MŮJ <i>rod mužský</i>		TA/MOJE <i>rod ženský</i>		TO/ MOJE <i>rod střední</i>	
-souhláska (h,ch,k,r,...ž,š,č,...)	učitel štětec sešit mobil pán slovník	- a	učitelka knížka tužka maminka svačina ředitelka	- o	pravítko pero lepidlo
		- e	lavice židle televize	- í	nádraží
!!					
- a	chleba fotbalista	souhláska (h,ch,k,r,...ž,š,č,...)	postel zeď	- e	hřiště dítě

ČÍSLO

Číslo je gramatická kategorie, která slouží ke správné tvorbě tvarů. Žáci mají poznat, zda se jedná o vyjádření jednotlivosti nebo mnohosti.
Pro žáky s OMJ je velice obtížné poznat číslo,

<p>Čeští žáci poznávají podle citu, musí jen přijmout tu informaci o jednotném a množném čísle. Málokdy chybují.</p> <p>Jediné úskalí jsou pomnožná a hromadná podstatná jména – ale jen pro určování, nikoli pro praktické použití.</p>	<p>pokud nechápou přesně význam slov – ve všech pádech v obou číslech a všech rodech je příliš mnoho koncovek na to, aby se naučili rychle poznávat číslo podle konce slova ve všech pádech...</p> <p>Tj. pravděpodobně ve 3. třídě žáci s OMJ nebudou schopni poznat číslo tak snadno jako Češi, jedině snad pokud jsou pokročilí.</p> <p>Tj. není pro ně snadné plnit stejné úkoly jako Češi v učebnicích a pracovních sešitech, které jsou zaměřené na „urči číslo, pád, rod a vzor“.</p>
--	--

PÁDY

Cíl učiva „pády“:

Žáci si uvědomí, že slova mají nějaké tvary, a ty jsou v nějaké určité podobě správné.

Účel: Jako učitelé to využíváme v pravopisu jako zdůvodnění. Objevuje se to v přijímačkách na SŠ.

Cíl učiva pády pro žáky s OMJ: správná komunikace – umět tvořit správné tvary v mluvené i psané podobě (pravopis) a porozumět. Je třeba splnit školní úlohy a příp. přijímačky na SŠ.

<p>Obecně lze říci, že Češi správné tvary tvořit umí.</p> <p>Některé děti ovšem mohou používat nesprávné tvary. A to z mnoha důvodů: od „banálních“ - protože (jim rodiče ani samy) nechtou a nemají tvary zafixované, po sociokulturně determinované - protože mají omezený jazykový kód (doma se používá nesprávná čeština - viz Bernstein). Další pak mohou mít nějaký handicap (nebo jejich rodiče), nebo mají děti např. poruchy učení apod.</p> <p>Protože ve škole si žáci osvojují spisovnou slovní zásobu, učí se rozlišovat tvary spisovné a obecné češtiny nebo nářečí. V tomto bodě se jedná v podstatě o shodný obsah učení jako u žáků s OMJ.</p>	<p>Žáci s OMJ se učí v komunikaci používat spisovné tvary slov.</p>
<p>Co se Češi učí na „pádech“?</p> <ul style="list-style-type: none"> - pádové otázky a vyskloňovat každé slovo – tj. celé paradigma, 14 pádů/tvarů slova jako básničku - ptát se pádovou otázkou a podle toho určit pád slova <p>POZOR</p> <ul style="list-style-type: none"> - je snadné slovo vyskloňovat (i když třeba s mírnými odchylkami od spisovné normy, ale stále v normě nářeční nebo obecné češtiny), ale určit pád snadné není – to ve škole trénují <p>funkce pádu a význam pádu se běžně neučí (není v běžných učebnicích)</p>	<p>Co se učí žáci s OMJ na „pádech“?</p> <ul style="list-style-type: none"> - správné tvary slov, - že se ty tvary nějak jmenují (1. pád, 5. pád...) <p>Jak se učí?</p> <ul style="list-style-type: none"> - podle významu, fce – např. 4. p. je objektový (něco vidím, něco chci...), 2. p. mn. č. je výraz množství (5 rohlíků, hodně kamarádů) - ve spojení s předložkou, slovesem, vždy v kontextu – potřebuju nové boty, jdu bez bot... <p>→ potřebují ke každému pádu znát seznam předložek, sloves či jiných slov, se kterými se daný pád pojí</p> <ul style="list-style-type: none"> - učí se v typických frázích, které používají jako vzory <p>Když se učí jednotlivé pády, tak používají různá slova – právě podle významu pádu a reálné logiky situace (Např. v souvislosti s 2. pádem názvy zemí a míst – z ČR, z Vietnamu, z Prahy, z Holešovic, z parku, ale v souvislosti se 4. pádem spíš objekty – mám tužku,</p>

	<p>potřebuju nový kabát), takže se neučí vyskloňovat celé slovo, celé paradigma.</p>
--	--

Jak na pády

Víte, že se stává, že žáci nepoznají slovo v jiném tvaru, než v tom, který mají zažitý? I když se mluvilo dvě vyučovací hodiny o tom, že Horymír sem a Horymír tam, tak velice bystrá holčička v textu nepoznala, že slovo „Horymírovi“ označuje toho pána na Šemíkovi, o kterém se už dvě hodiny mluví...

Tip: měli bychom klást důraz na to, aby se žáci s OMJ seznamovali s koncovkami (i předponami a příponami) a věděli, že když tuto část slova odtrhnou, dostanou se ke kořenu slova nebo možná k jeho tvaru v 1. pádě, který si mohou najít ve slovníku – např. –ovi, -ami, ou apod.

Pomoci může na úvod **aktivita Pohádka**.

Cíl: ukázat, že slova mají různé tvary ale znamenají stále totéž.

Průběh:

Učitel rozdá dětem obrázky pohádkových postav – nebo jakýchkoli postav, které se vyskytují v textu, který bude číst – variace: žáci dostanou za úkol si nakreslit obrázek či obrázky vodníka, princezny apod. (či jiných postav).

Učitel čte pohádku, příběh, pověst... Žáci mají za úkol zdvihnout svůj obrázek ve chvíli, kdy slyší o té dané postavě na obrázku... (Každý žák může mít svou postavu, všichni žáci mohou mít všechny – záleží na učiteli, textu a dynamice skupiny.)

Ukončení:

Žáci společně s učitelem vypíší tvary slova označující jednotlivé postavy a vidí, že to stále označuje tentýž obrázek.

Příběh může obsahovat celé paradigma nějakého slova nebo slov (alespoň v jednom čísle) a slouží potom jako vyvození celého jednoho vzoru.

Protože se jedná o text, je možné si vypsát či vyznačit i spojení, v nichž se pády objevují (slovesa i předložky).

Postřehy a tipy

- pokud se učíme „po pádech“ („teď probíráme 4. pád, tj. význam: předmět, používáme materiál - text či situace s nakumulovaným 4. pádem), vzniká nejlepší povědomí o tom, co je to pád a lze pak využít pro výuku větných členů
- pokud se učíme „po vzorech“ (teď probíráme ženský rod, vzor žena/voda, tj. slovo má různé tvary v různých spojeních podle toho, co chceme říct, ale svůj lexikální význam nemění) = dobře by se naučili konkrétní typ slova a potom by věděli, že podobné slovo se podobně chová
- žáci by měli znát význam i pádových otázek – na co se vlastně ptáme, nechápou to často i děti české (používají je spíš mechanicky), protože ve třídě stále slyší spojení slova s pádovou otázkou – kdo co maminka, bez koho čeho bez maminky – lze to hned využít jako učební materiál...
- pozor! – české děti se „pády“ učí velmi mechanicky a neví, na čem ty tvary závisí (předložky, slovesa...)

Příklady výkladu pádů z učebnice češtiny pro cizince (převzato z www.inkluzivniskola.cz)

Česky v Česku I (Barbora Štindlová a kol., Akropolis: Praha, s. 31)

Kde jste? – III.

CO?		KDE?		
Slova, která končí na:		se mění		v lokálu na:
- konsonant	OBCHOD	+	-E / Ě	V OBCHODĚ
- vokál -A	ŠKOLA	→		VE ŠKOLE
- vokál -O	KINO	→		V KINĚ
- vokál -E	RESTAURACE	→	-I	V RESTAURACI
- k, h, ch, g (+ cizí slova)	PARK	+	-U	V PARKU

v hotelu ve filmu	v pokoji v kanceláři v posteli ve skříni	na stole	na nádraží na náměstí
----------------------	---	----------	--------------------------

14. Napište správné formy slov.

kolo –	na	nemocnice –	v
auto –	v	park –	v
byt –	v	lékárna –	v
židle –	na	stůl –	na
pošta –	na	vlak –	ve

Co na tomto příkladu můžeme vidět?

Když prezentujeme gramatiku, místo gramatických termínů pro určitý tvar slova (obchod – obchodě) „1. pád“, „6. pád“ používáme otázky CO? a KDE?

Proč nepotřebujeme používat gramatické termíny? Protože cizinec se tvary slov učí v kontextu – v tomto případě tvar 1. pádu jako odpověď na otázku *Co to je?* a tvar 6. pádu jako odpověď na otázku *Kde to je?*

A co když potřebujeme použít gramatické termíny? Prezentujeme je jako jméno/název daného tvaru. Nejprve tedy v kontextu seznámíme studenta s tvarem a potom mu teprve řekneme, že daný tvar se jmenuje 6. pád či lokál nebo lokativ (podle potřeby).

To, že v češtině se mění tvary slov, i když význam zůstává stejný, prezentujeme pomocí kontextu otázky a spojení s předložkou.

Proč se mění tvar slova? Protože to je odpověď na jinou otázku a protože to vyžaduje předložka (Na otázku *Kde?* odpovíme pomocí předložky *v* a *ta* vyžaduje specifický tvar slova –

v + auto = v autě.)

Pravidla pro skloňování se odvíjí od konce slov.

Když učíme odpověď na otázku *Kde?* nepotřebujeme vůbec vykládat podstatná jména

mužského rodu životného.

Proč ne? Protože je to nereálné. 6. pád životných maskulin se mohou učit v kontextu *mluvím o..., přemýšlím o... nebo záleží mi na... apod.*

Česky v Česku I (Barbora Štindlová a kol., Akropolis: Praha, s. 45)

Co kupujeme? – AKUZATIV I

To je kniha. → Petr kupuje knihu.

To je židle. → Ivana kupuje židli.

Slova, která končí na:		se mění		v akuzativu na:
-A	KNIHA	→	-U	KNIHU
-E	ŽIDLE	→	-I	ŽIDLI

Příklad: To je matematika. → Studuju matematiku.
To je televize. → Kupuju televizi.
To je telefon a tužka. → Potřebuju telefon a tužku.

Co na tomto příkladu můžeme vidět?

Prezentace tvaru 4. pádu je závislá na kontextu nakupování.

Různá slova ve větě vyžadují různé tvary ostatních slov.

To je + kniha = To je kniha. ALE Petr kupuje + kniha = Petr kupuje knihu.

Pravidla pro tvorbu tvarů se odvíjí od zakončení slov.

Pro kontext nakupování nepotřebujeme podstatná jména rodu mužského životného.

Výklad neobsahuje slova zakončená na konsonanty a –o, protože jejich tvar se ve 4. pádě neodlišuje od 1. pádu.

